

УДК 378.14

Ігор Зайцев

Військова академія (м. Одеса)

ORCID 0000-0002-0619-8148

DOI 10.24139/2312-5993/2021.06/104-119

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЗА КОРДОНОМ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Розбудова системи освіти незалежної України потребує якісних реформ з метою підготовки висококваліфікованих фахівців. Це стосується і системи військової освіти, зокрема і з огляду на зовнішню військову агресію стосовно України. Важливим у цьому аспекті є вивчення та узагальнення досвіду закордонних країн, зокрема Сполучених Штатів Америки та інших країн-членів НАТО, в контексті виокремлення позитивних ідей зарубіжного досвіду та його імплементації в систему підготовки фахівців сектору безпеки та оборони. На основі аналізу праць закордонних та вітчизняних науковців-дослідників системи військової освіти зроблено висновок про наявність позитивних ідей зарубіжного досвіду підготовки таких фахівців та про їх доцільність упровадження в діяльність українських вищих військових навчальних закладів, адже це дасть змогу підготувати висококваліфікованого офіцера, який буде успішно виконувати бойові та службові обов'язки. Це забезпечується шляхом реалізації програм міжнародного співробітництва, забезпечення мобільності науково-педагогічних працівників та курсантів, імплементація в освітній процес вітчизняних вищих військових навчальних закладів нормативних документів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил, забезпечення постійного вдосконалення навчально-педагогічного потенціалу освітніх установ тощо. З іншого боку, зроблено застереження щодо того, що потрібно зберегти власні унікальні національні особливості системи військової освіти.

Ключові слова: підготовка, майбутні офіцери Збройних Сил, зарубіжний досвід, система військової освіти, імплементація.

Постановка проблеми. Після проголошення незалежності Української держави перед її державними та освітніми інституціями постало актуальне та надзвичайно важливе завдання, що стосується підготовки висококваліфікованих кадрів сектору безпеки та оборони. З огляду на це, діяльність вищих військових навчальних закладів почала зазнавати цілеспрямованих змін, які спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати службові та бойові завдання на високому рівні. Відтак, система військової освіти почала зазнавати істотних змін, розпочато роботу над концептуальними засадами розбудови військової освіти, розробкою нормативних документів, які сприятимуть підвищенню якості підготовки кадрів у системі вищих військових навчальних закладів.

Система військової освіти за кордоном сьогодні набуває активного розвитку, що пов'язано із досить тривалим історичним періодом її формування, достатньою матеріально-технічною базою для якісної підготовки майбутніх військових фахівців тощо. А тому, враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн, на сучасному етапі важливо його проаналізувати та виокремити позитивні ідеї для імплементації в діяльність вищих військових навчальних закладів України.

Підсилює актуальність пропонованого дослідження і загальноєвропейський вектор спрямування реформування військової освіти в Україні, зокрема і в контексті впровадження стандартів НАТО у Збройних Силах України. Саме тому сьогодні позитивні ідеї зарубіжного досвіду підготовки військових фахівців можуть і повинні бути використані для формування офіцерського корпусу Збройних Сил України із збереженням національних традицій вищої військової освіти України, з огляду на особливості становлення та розвитку українських Збройних Сил.

Аналіз актуальних досліджень. На сучасному етапі розвитку військової освіти та науки окремі аспекти підготовки висококваліфікованих військових фахівців присвячено науковій праці багатьох дослідників. Так, серед інших розкриваються питання загальнометодологічних аспектів військової освіти та науки (Нещадим, 2003), закордонного досвіду підготовки офіцерських кадрів, зокрема досвід США та країн-членів НАТО (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009; Толок, Супрунов, 2018; Богунова, О. Черних, Ю. Черних, 2017; О. Черних, Мітягін, Ю. Черних, 2019; Колесник, 2017; Скворок, 2013; Г. Гапоненко, С. Гапоненко, 2016; Конаржевська, 2018) та ін.

Питання удосконалення військової освіти розглядалися і зарубіжними вченими, як-от: А. Кочемс (A. Kochems), Дж. Карафано (J. Carafano) – доповідь, в якій здійснено переосмислення професійної військової освіти в США та запропоновано пропозиції щодо її удосконалення (Kochems, Carafano, 2005); К. Утting (K. Utting) (Utting, 2009) – звернено увагу на досвід Великобританії в контексті професійної військової освіти для XXI століття), Д. Грей (D. Gray) (Gray, 2001) – розкрито професіоналізм військових крізь призму американської стратегічної культури, офіцерський професіоналізм в епоху військової нерішучості, політичну кмітливість та ефективність, військовий прогрес у новий вік; Дж. МакКаусленд (J. McCausland), Г. Мартін (G. Martin) – трансформування підготовки військових лідерів в умовах викликів XXI століття (McCausland, Martin, 2001); Г. Кеннеді (G. Kennedy), К. Нейльсон (K. Neilson) – актуалізовано увагу на минуле, теперішнє та майбутнє військової освіти (Kennedy, Neilson, n.d.). Окремі зарубіжні дослідники розкривали аспекти підготовки та професійної діяльності майбутніх фахівців морської піхоти, серед яких були: В. Крулак (V. Krulak) (Krulak, 1984) – описано досвід участі морських піхотинців у боях під час Другої світової війни та у В'єтнамі, розкрито сутність навчального табору морської піхоти та описано різні адміністративні спроби ліквідувати Корпус морської піхоти; Т. Рікс (T. Ricks) (Ricks, 1997) – науково-популярна книга, у якій здійснено інсайдерський погляд на навчання новобранців, досліджено різні світоглядні цінності Корпусу морської піхоти США та цінності американського суспільства; Дж. Ваулф (J. Woulfe) (Woulfe, 1999) – у книзі описано 54-годинну вправу, під час якої новобранці стикаються з серією важких випробувань, коли їм відмовляють у достатньому харчуванні чи сні; це кульмінація базової бойової підготовки Корпусу морської піхоти – навчальний табір, який є «визначальним моментом» для молодих новобранців морської піхоти. Окрім фізичної витривалості, розкрито сутність формування та зміцнення основних цінностей морської піхоти Сполучених Штатів: честі, мужності та відданості; Е. Чемпі (E. Champie) (Champie, 1958) – праця, яка є частиною довідкової серії історії морської піхоти.

Окрім того, низка вітчизняних нормативно-правових актів акцентує увагу на врахуванні зарубіжного досвіду підготовки військових фахівців у закладах вищої військової освіти в Україні. До прикладу, Концепція військової освіти в Україні (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1410 від 15.12.1997 р.), розроблена відповідно до низки нормативно-правових актів та «з урахуванням досвіду підготовки військових фахівців в Україні та зарубіжних країнах» (Концепція військової освіти.., 1997). Відповідно до

положень Воєнної доктрини України, одним із шляхів формування національних оборонних спроможностей є «створення єдиної уніфікованої системи підготовки персоналу для сил оборони з урахуванням досвіду держав-членів НАТО, цивільного сектору і бізнесу (Воєнна доктрина України..., 2015). Таким чином, вивчення, узагальнення та імплементація позитивного досвіду зарубіжних країн щодо організації військової освіти є одним із пріоритетів та перспективних шляхів удосконалення системи вищих військових навчальних закладів України.

Також зазначимо і думку сучасних дослідників військової педагогіки, зокрема, які займалися вивченням зарубіжного досвіду підготовки офіцерських кадрів, а саме – М. Єжеєва, С. Ніколаєнка, О. Устименка, стосовно того, що автоматичне запозичення досвіду підготовки офіцерських кадрів є неприйнятним «зважаючи як на чисельність Збройних Сил України та обсяги їх фінансування, так і на завдання, що стоять перед Збройними Силами України та системою військової освіти зокрема» (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009, с. 315).

Отже, ми маємо зважати на той факт, що система військової освіти в країнах-членах НАТО сьогодні є надзвичайно якісною, оскільки умови ведення бойових дій, складна зброя та військова техніка вимагають високого рівня професійної підготовки майбутніх офіцерів. У контексті подальшого розвитку та вдосконалення української системи військової освіти ми повинні запозичувати кращі риси систем освіти інших країн, як-от: раціональність, ефективність, відкритість для цивільного контролю, функціонування відповідно до демократичних принципів освітньої діяльності тощо (Богунів, О. Черних, Ю. Черних, 2017, с. 35).

З огляду на все вищезазначене, вважаємо, що об'єктивний та всебічний аналіз закордонного досвіду підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил в контексті структури, організації, змісту, технології та нормативно-правового і матеріально-технічного забезпечення підготовки офіцерських кадрів сприятиме удосконаленню підготовки такої категорії фахівців в українських вищих військових навчальних закладах.

Мета статті. Таким чином, метою статті є на основі аналізу досвіду підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил за кордоном виокремити позитивні ідеї цього досвіду з метою імплементації в систему військової освіти України.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використано низку загальнонаукових методів наукового пошуку, зокрема, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, систематизація та

узагальнення досвіду зарубіжної системи підготовки кадрів для Збройних Сил, методи логічного та порівняльного аналізу досвіду підготовки зазначених фахівців у США та країнах-членах НАТО, аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. Дослідник досвіду США щодо управління Сил Спеціальних Операцій В. Колесник доходить висновку про те, що «сучасна організаційна структура Сил Спеціальних Операцій США повністю відповідає завданням, які вони повинні вирішувати сьогодні в умовах кризи світового порядку» (Колесник, 2017, с. 100). Погоджуємось із думкою І. Толока та Ю. Супрунова, що сьогодні найбільш універсальною є система військової освіти США, оскільки вона забезпечує офіцерськими кадрами одну з найбільших і потужних армій світу, і, окрім того, «готує значну кількість офіцерських кадрів для інших країн НАТО та дружніх країн за програмою навчання іноземного військового персоналу IMET (International Military Education & Training)» (Толок, Супрунов, 2018, с. 261). За їхніми узагальненнями, «Навчальний план кадета – це сукупність основних програм, які інтегровано реалізуються протягом 4 років навчання через обов'язкові та вибіркові курси, позанавчальні та інші заходи: академічної (загальноосвітньої, The Academic Program); військової (The Military Program) та деяких інших (залежно від виду Збройних Сил, наприклад, в академії Військово-Повітряних Сил – початкової льотної підготовки); фізичного розвитку (The Physical Program); програми розвитку характеру» (Толок, Супрунов, 2018, с. 263).

Ми виходимо із тієї позиції, що врахування зарубіжного досвіду підготовки офіцерських кадрів повинно базуватись на особливостях суспільно-політичної ситуації в країні, а також особливостях системи вищої військової освіти. З огляду на це, необхідно критично та виважено ставитися до запозичення змісту, форм, методів, засобів та прийомів підготовки офіцерських кадрів. Проте наголосимо, що сьогодні в зарубіжних країнах створена дієва система вищої військової освіти в контексті підготовки офіцерських кадрів, оскільки вони здатні забезпечити свої Збройні Сили висококваліфікованими офіцерськими кадрами. Це зумовлено низкою причини, серед яких традиції військової освіти, належна матеріально-технічна база, якісний склад науково-педагогічного персоналу та військових фахівців, розроблена та обґрунтована методична система підготовки фахівців тощо. Одним із провідних у цьому контексті є досвід підготовки офіцерських кадрів у системі військової освіти Сполучених Штатів Америки, зокрема і тих, які стосуються підготовки майбутніх офіцерів морської піхоти.

Підготовка офіцерських кадрів у США відбувається кількома шляхами. Перший з них – це школи ROTC (ROTC – Reserve Officer Training Course), де відбувається підготовка офіцерів тактичної ланки. Ці школи за своєю суттю не є військовими вищими навчальними закладами, а фактично виконують роль позавійськової підготовки, на кшталт військових кадрів вітчизняних закладів вищої освіти. Інший – проходження навчання в цивільних коледжах та школах підготовки офіцерів за видами Збройних Сил. Третій шлях – це навчання у військових академіях різних видів Збройних Сил, як-от: у ВестПойнт – для Сухопутних військ, у Колорадо-Спрінгс – для Військово-повітряних сил, в Аннаполісі – для Військово-морського флоту (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009, с. 316).

Важливим елементом подальшого професійного навчання офіцерських кадрів є підвищення кваліфікації, що передбачає участь у різноманітних курсах та навчання у вищих навчальних закладах.

У подальшому професійна підготовка забезпечує навчання в школі капітанів (для Корпусу морської піхоти – Експедиційна школа бойової майстерності (3-9 місяців), школі майорів (Командно-штабний коледж, 10 місяців) – навчальні заклади оперативно-тактичного рівня, в яких офіцери отримують навички керівництва багатонаціональними підрозділами, знання ведення війни на оперативному рівні, набувають досвіду планування операцій, Школа оперативного мистецтва – майори та підполковники вивчають оперативне мистецтво, отримуючи після завершення навчання кваліфікацію магістра оперативно-тактичного рівня підготовки. І на завершення оперативно-стратегічний рівень підготовки офіцерів передбачає проходження навчання в закладах Національного університету оборони та у видових навчальних закладах, серед яких Військовий коледж Корпусу морської піхоти (Marine Corps War College), Військово-морський коледж (College of Naval Warfare) та ін., де офіцерські кадри (підполковники та полковники) протягом річного навчання отримують кваліфікацію магістра оперативно-стратегічного рівня підготовки (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009, с. 316–317).

Школа підготовки сил спеціальних операцій Корпусу морської піхоти (Marine Special Operations School) являє собою військовий навчальний заклад (школу), яка є структурним елементом Командування сил спеціальних операцій корпусу морської піхоти США. У ній здійснюється всебічна та якісна підготовка фахівців, спеціалістів, операторів сил спеціальних операцій корпусу морської піхоти США, забезпечується їхнє тренування та навчання, удосконалюється доктрина застосування сил

спеціальних операцій Корпусу морської піхоти, здійснюється тестування нових форм, способів застосування сил спеціальних операцій та відбувається випробовування нових зразків озброєння, військової техніки, оснащення тощо (Школа підготовки ССО..., n.d.).

За своїм призначенням Школа підготовки спеціалістів сил спеціальних операцій Корпусу морської піхоти США здійснює ряд завдань, які передбачають оцінку та відбір особового складу, які відповідають критеріям проходження військової служби в лавах сил спеціальних операцій Корпусу морської піхоти; навчання та тренування визначеного персоналу за індивідуальною, базовою та посиленою програмах підготовки для виконання повного спектру завдань спецоперацій (Школа підготовки ССО..., n.d.). Завданнями такої школи є: проходження індивідуальної та базової стадії тренувань; проходження посиленої стадії тренувань; навчальні курси мовної та культурологічної підготовки; введення та проходження посиленого курсу персональної психологічної витривалості (Personnel Resiliency (PERRES)); координація програм підготовки сил спеціальних операцій з іншими навчальними закладами, центрами та установами (Школа підготовки ССО..., n.d.).

Так, до прикладу, завданням Центру підготовки морських рейдерів (США) (MRTC – Marine Raider Training Center) є оцінка та відбір персоналу для Командування спеціальними операціями морських сил (MARSOC – Marine Forces Special Operations Command), а також підготовка та навчання персоналу індивідуальним, базовим і передовим спецопераціям, щоб відповідати вимогам MARSOC і забезпечити боєздатний персонал для проведення спеціальних операцій. Завданнями цього Центру є: індивідуальне навчання базовим навичкам; проведення оцінки та відбору; проведення тренінгів із підвищення кваліфікації; проведення мовних та культурних тренінгів; перегляд навчальної програми та оновлення навчальних матеріалів для всіх призначених курсів; впровадження та посилення стійкості персоналу; координування з Об'єднаним університетом спеціальних операцій та командуванням підготовки та навчання морської піхоти для вищого рівня службового навчання та освіти та ін. (Marine Raider Training..., n.d.).

Досвід роботи Школи підготовки Сил спеціальних операцій Корпусу морської піхоти США свідчить про те, що окрім трирічної підготовки морський піхотинець повинен відвідувати Індивідуальний курс морських спеціальних операцій (Marine Special Operations Individual Course – ITC) у Школі спеціальних операцій морської піхоти. Дев'ятимісячний курс зосереджується на навичках, необхідних для підготовки

висококваліфікованого морського піхотинця, який охоплює ближній бій, спеціальну розвідку, вогневу підтримку, тактичну допомогу пораненим, виживання, а також піхотну зброю і тактику. Офіцери також відвідують чотиритижневий курс командирів команд (Marine Corps Special..., n.d.).

Для навчання кандидати мають пройти відбір, який передбачає тритижневий підготовчий та орієнтаційний курс оцінювання та відбору (на цьому етапі здійснюється відбір за інтелектуальними та фізичними здібностями); тритижнева оцінка, яка є досить складною з огляду на інтелектуальні та фізичні вимоги, і дає змогу ідентифікувати морських піхотинців, які мають певні риси та здібності, сумісні з місіями спеціальних операцій; індивідуальний навчальний курс, який складається з чотирьох складників (етапів): 1) *базові навички* – навчання основним навичкам роботи від наземної навігації та патрулювання до планування місій (фізична підготовка; спеціальні оперативні навички щодо виживання та ін.; тактична бойова допомога пораненим, навчання вогневої підтримки та зв'язок); 2) *тактика малих підрозділів* – навчання операціям з невеликих човнів і розвідників, екіпаж обслуговує зброю, підриває, фотографує, збирає інформацію та звітує, і як результат, оцінка готовності здійснюється на основі вміння організації патрулювання та бойових дій, а також на розвідці в містах і селах; 3) *ближній бій* – підготовка до бойової стрільби з гвинтівки та пістолета, тактика, прийоми та процедури, необхідні для служби в якості члена групи спеціальних операцій морської піхоти під час штурмових операцій, результативність якого визначається серією рейдів на сільські та міські об'єкти; 4) *нерегулярна війна* – інструктаж з ведення нерегулярної війни (асиметрична війна). Курс вимагає використовувати всі навички, отримані впродовж навчання на Курсі, консультування та роботи з країною-партнером і нерегулярними силами. Випускники Індивідуального курсу морських спеціальних операцій призначаються до одного з трьох рейдерських батальйонів морської піхоти, і володіють розумовими, фізичними та лідерськими якостями, необхідними для того, щоб бути джерелом сили для своєї команди спеціальних операцій морської піхоти (Marine Corps Special..., n.d.).

Загалом, мережу вищих навчальних закладів, які готують офіцерів Корпусу морської піхоти в США становлять Військовий коледж Корпусу морської піхоти (Marine Corps War College), Школа оперативного мистецтва (School of Advanced Warfighting), Командно-штабний коледж (Command and Staff College), Експедиційна школа бойової майстерності (Expeditionary school of martial arts) (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009, с. 318).

За твердженням М. Єжеєва, С. Ніколаєнка, О. Устименка, «під час проведення семінарських занять у Національному університеті оборони США та інших ВНЗ, формують групи по 15–16 слухачів із представників різних міністерств та відомств (...зазвичай по 2–3 представники від військово-повітряних сил, 2–3 представники від військово-морського флоту, берегової охорони, Корпусу морської піхоти, 2–3 представники від Сухопутних військ, 2–3 цивільні фахівці з питань національної безпеки, представники від промисловості та слухачі іноземних держав). Про таку практику проведення занять наголошують і військовослужбовці Збройних Сил України, які проходили навчання в закордонних навчальних закладах» (Єжеєв, Ніколаєнко, Устименко, 2009, с. 320).

Відмітимо, що сьогодні перед військовою освітою постає важливе завдання – не лише озброїти випускників вищих військових навчальних закладів професійними компетентностями в обраній військовій спеціальності та спеціалізації, але й навчити їх вчитися, сформувавши потребу та прагнення постійно підвищувати свій професійний рівень, зокрема і крізь призму проходження курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Зарубіжні дослідники А. Кочемс та Дж. Карафано стверджують про реформування системи вищої військової освіти в контексті розкриття можливостей післядипломної освіти для розбудови кар'єри офіцера. Раніше підготовка офіцерів вимагала певних навичок і знань, а професійна освіта була зосереджена на цих вузьких сферах. Як наслідок, офіцерські школи та програми розвитку продовжували готувати та просувати лідерів з навичками та властивостями, які відповідали потребам ХХ століття, а не майбутнім викликам. На їхнє переконання, «у майбутньому атрибутом, найбільш необхідним для військових офіцерів, є навички критичного мислення, які випливають із програми післядипломної освіти. Навички мислення є найкращою підготовкою до невизначеності. Фактично, військові повинні шукати якомога ширший спектр досвіду випускників, щоб захистити себе від несподіваних оперативних і стратегічних вимог». У ХХІ столітті кожному офіцеру знадобляться навички критичного мислення, щоб діяти у складнішому середовищі з розпорошеним прийняттям рішень. Офіцери всіх рівнів повинні вміти аналізувати ситуації і приймати правильні рішення в часто складних ситуаціях. Завершена освіта має бути обов'язковою умовою, оскільки вона забезпечує аналітичні навички, необхідні для функціонування в динамічному середовищі. Крім того, вимоги до професійної освіти повинні бути однаковими для керівників дійсної служби та резерву, оскільки вони виконують одні і ті ж завдання на полі бою (Kochems, Carafano, 2005).

Зарубіжна дослідниця К. Уттінг, розкриваючи проблему професійної військової освіти для XXI століття в контексті командно-штабної підготовки фахівців, акцентує увагу на важливості підготовки офіцерів у ранзі капітана, полковника та капітана групи, через розвиток у них командних, аналітичних і комунікативних навичок та забезпечення розуміння та знання спільних, одиничних і об'єднаних операцій, управління обороною у Великобританії та ширших аспектів оборони загалом (Utting, 2009).

За твердженням дослідника Д. Грея, офіцерський корпус повинен переоцінити коло своїх професійних обов'язків і трансформуватися в контексті стратегічних умов, що характерні для XXI століття, він має орієнтуватися на інтелектуальне спрямування та управління пов'язаними культурними змінами. З точки зору професіоналізму, офіцерський корпус може якнайкраще розширити виміри свого бойового досвіду, оновити свою професійну ідентичність та підвищити свою політичну ефективність за допомогою цивільних лідерів (Gray, 2001, p. 3).

Дослідники Дж. МакКаусленд та Г. Мартін акцентують увагу на тому, що безперервне навчання успішних дорослих є складним, але важливим для сучасних організацій. Сьогодні існує розрив між знаннями, які офіцери отримують під час професійної військової освіти, та знаннями і професійними навичками, які їм необхідні для ефективного виконання доручених завдань. Старші офіцери – від підполковника до генерала – стикаються з набагато більшою складністю та інтелектуальним викликом, ніж у минулому. Армія може і повинна бути кращою в плані навчання офіцерів у складних ситуаціях і завданнях, з якими вони стикатимуться й надалі. Програма професійної військової освіти повинна вимагати від офіцерів більш раннього здобуття стратегічної освіти (McCausland, Martin, 2001).

У Великобританії важливий вплив на формування системи вищої освіти мають історичні традиції підготовки окремого виду Збройних Сил. Сьогодні в цій країні професійна підготовка офіцерського складу відбувається в двох площинах: підготовка кадрових офіцерів та офіцерів короткотермінової служби, де кадрових офіцерів Збройних Сил готують у видових вищих військових навчальних закладах (причому важливе значення в цьому процесі має діяльність цивільних вищих військових навчальних закладів, які готують частину випускників, що закінчили курси у відповідних військових училищах або школах родів військ та служб). Офіцери ж короткотермінової служби укладають контракти на термін до трьох років з можливістю продовжити його до восьми років (Толок, Супрунов, 2018, с. 265).

Підтвердженням цього є позиції С. Богунова, О. Черних та Ю. Черних, які основним джерелом підготовки фахівців для Збройних Сил Великобританії називають військові навчальні заклади (коледжі), і зазначають, що частину офіцерських кадрів формують особи, які закінчили цивільні ВНЗ і пройшли курси за обраним фахом у відповідних військових училищах або школах родів військ та служб (Богунов, О. Черних, Ю. Черних, 2017, с. 37).

Підготовка майбутніх офіцерів у військових навчальних закладах Великобританії має не лише військове спрямування в контексті опанування військовими дисциплінами, а й значна увага приділяється формуванню розумових та морально-вольових якостей курсантів, оскільки майбутні офіцери повинні бути інтелектуально розвиненими, мати беззаперечний авторитет у підлеглих, що може забезпечуватись вивченням гуманітарних дисциплін, одними із провідних яких є психологія та етика.

Система військової освіти Великобританії спрямована на багатоступеневість і неперервність здобуття та вдосконалення освіти протягом усієї військової служби офіцера, і забезпечує можливість удосконалювати професійну майстерність через роботу мережі спеціалізованих навчальних центрів родів військ, центрів практичної підготовки, курсів для здобуття практичних умінь і навичок за майбутнім посадовим призначенням (Богунов, О. Черних, Ю. Черних, 2017, с. 35).

Ще однією Європейською країною, яка вже має значний досвід у підготовці висококваліфікованих офіцерських кадрів є Польща, система військової освіти якої сьогодні здатна забезпечити в достатній мірі військовими кадрами Збройні Сили; реалізує завдання проходження військовослужбовцями професійної військової служби, має розвинуту інфраструктуру, а також матеріально-технічну базу для реалізації завдань професійної підготовки майбутніх офіцерів, а також для проведення наукових досліджень в галузі військової освіти.

Цінний досвід підготовки майбутніх офіцерів має сьогодні Німеччина, яку вважають однією із країн, яка якнайкраще здійснює заходи щодо безпеки своїх громадян. За твердженням В. Конаржевської, «в навчальних закладах майбутні військові беруть участь у тренінгах з професійної комунікації та конфліктології. Головним принципом навчання є ідея про те, що сучасний військовий повинен здобути в процесі фахової освіти не тільки професійно-тактичні знання, а й мати підготовку для кваліфікованої комунікативної роботи, яка передбачає прийняття рішення у конфліктній ситуації та вмінні адекватно реагувати на проблеми, використовуючи стратегічні комунікації і тактики» (Конаржевська, 2018, с. 190).

Окремо зауважимо, що в зарубіжній військовій освіті сьогодні велика увага приділяється не лише професійній підготовці офіцерських кадрів у системі військової освіти, але і проблемі підготовки офіцерів запасу (резерву), зокрема і в руслі уніфікаційних тенденцій щодо такої підготовки.

Досліджуючи підготовку офіцерів запасу за кордоном, І.Скворок наголошує на тому, що однією із найбільш поширених форм позавійськової підготовки офіцерів запасу є навчання на курсах позавійськової підготовки офіцерів, які діють в цивільних закладах вищої освіти, причому фінансування такої підготовки бере на себе держава, і також це вважається найдешевшою системою підготовки резерву. Підготовка військових фахівців у цивільних закладах вищої освіти реалізується в двох напрямках: позавійськова підготовка для професійних армій і підготовка офіцерів резерву для Збройних Сил, які комплектуються за змішаною системою. Позавійськова підготовка офіцерського складу при цивільних ВНЗ здійснюється за програмами, що порівняно з програмами, розробленими для військових навчальних закладів, менші за обсягом і більш конкретні щодо практичної спрямованості. З метою підвищення рівня кваліфікації офіцерів запасу передбачається активне залучення їх до деяких форм перепідготовки у вищих військових навчальних закладах. Зарубіжний досвід організації та вдосконалення систем підготовки офіцерів запасу може бути корисний для розв'язання проблем реформування вітчизняної військової освіти. Вивчення та узагальнення цього досвіду дасть змогу порівняти його з національним досвідом і продуктивно використати в підготовці офіцерів запасу на факультетах і кафедрах цивільних і військових вищих навчальних закладів (Скворок, 2013).

Ми розділяємо погляди О.Черних, О.Мітягіна і Ю.Черних, що «основними завданнями подальшого розвитку військової освіти є формування адекватної реформуванню Збройних Сил України системи підготовки офіцерських кадрів, виведення її на якісно новий рівень з урахуванням змін у національній системі вищої освіти, ... забезпечення оптимального формування та розвитку офіцерських кадрів, їх інтелекту, професіоналізму, креативних здібностей, усіх видів компетентностей, загальної та військово-професійної культури, надання процесу підготовки випереджального й гнучкого характеру» (О. Черних, Мітягін, Ю. Черних, 2019).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Загалом для формування освіченого офіцерського корпусу потрібно створити вибір варіантів та можливостей здобуття вищої військової освіти, яка би реалізувала завдання – навчити офіцерів мислити, критично аналізувати ситуації та події.

Також варто зацентувати увагу на тому, що сьогодні військові кафедри цивільних закладів вищої освіти є важливим елементом підготовки офіцерів резерву, що якісно доповнює роботу системи вищих військових навчальних закладів із підготовки офіцерських кадрів. Конкуренція призведе до кращих послуг і програм, а також гарантуватиме різноманітний і добре підготовлений офіцерський склад. Так, особливістю військової освіти в США є те, що після закінчення військових навчальних закладів можна отримати цивільну освіту та кваліфікацію.

На сьогодні перспективним для системи військової освіти України є орієнтація у професійній підготовці майбутніх офіцерів на нормативні документи НАТО, що регламентують ключові аспекти підготовки, а також забезпечення мобільності науково-педагогічних працівників, курсантів, організації освітньої наукової співпраці між вітчизняними вищими військовими навчальними закладами та зарубіжними закладами-партнерами; фінансове та матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки майбутніх офіцерів тощо.

Окрім того, важливим завданням сучасного етапу розвитку вищої військової освіти є створення умов для неперервної підготовки офіцерських кадрів, а також дотримання принципу «вчити тому, що офіцеру потрібно на наступній посаді».

Таким чином, на нашу думку, аналіз, узагальнення та творче використання позитивних ідей закордонного досвіду підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил у контексті впровадження стандартів НАТО у Збройних Силах України набуває сьогодні надзвичайної ваги та актуальності. Саме тому досвід провідних систем військової освіти, які готують фахівців для зарубіжних армій може і повинен бути використаний в системі військової освіти, яку реалізують вищі військові навчальні заклади України.

До перспективних напрямів подальших досліджень, на нашу думку, належать аналіз, узагальнення та порівняння змісту професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил за кордоном та в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- Богунів, С., Черних, О., & Черних, Ю. (2017). Основи організації та функціонування системи військової освіти Великобританії: аналітичний огляд. *Військова освіта*, 2, 35–48. (Bohunov, S., Chernykh, O., & Chernykh, Yu. (2017). Fundamentals of the Organization and Functioning of the British Military Education System: an Analytical Review. *Military Education*, 2, 35–48.).
- Воєнна доктрина України: затверджено Указом Президента України від 24.09.2015 р. (Military Doctrine of Ukraine: Approved by the Decree of the President of Ukraine on 24.09.2015)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

- Гапоненко, Г., & Гапоненко, С. (2016). Особливості організації процесу фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах України та провідних країнах світу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Педагогічні науки*, 4 (6), 55–65. (Haponenko, H., & Haponenko, S. (2016). Features of the Organization of the Process of Physical Training in Higher Military Educational Institutions of Ukraine and Leading Countries of the World. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Ser.: Pedagogical Sciences*, 4 (6), 55–65.).
- Ежеєв, М., Ніколаєнко, С., & Устименко, О. (2009). Підготовка офіцерського корпусу та фахівців у сфері національної безпеки в США. Досвід для України. *Вісник Національної академії державного управління*, 2, 314–323. (Yezheev, M., Nikolaenko, S., & Ustimenko, O. (2009). Training of Officers and Specialists in the Field of National Security in the United States. Experience for Ukraine. *Bulletin of the National Academy of Public Administration*, 2, 314–323.).
- Колесник, В. (2017). Зарубіжний досвід управління персоналом сил спеціальних операцій на прикладі збройних сил Сполучених Штатів Америки. *Інвестиції: практика та досвід*, 1, 97–101. (Kolesnyk, V. (2017). Foreign Experience in Personnel Management of Special Operations Forces on the Example of the Armed Forces of the United States of America. *Investments: Practice and Experience*, 1, 97–101.).
- Конаржевська, В. І. (2018). Досвід Збройних Сил Німеччини у підготовці майбутніх офіцерів до здійснення стратегічних комунікацій. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*, 60, 186–196. (Konarzhevskaya, V. I. (2018). Experience of the German Armed Forces in Training Future Officers for Strategic Communications. *Collection of Scientific Works «Pedagogy and Psychology»*, 60, 186–196.).
- Концепція військової освіти в Україні: затвердж. Постановою Кабінету Міністрів України № 1410 від 15.12.1997 р. (зі змінами). (*The Concept of Military Education in Ukraine: approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1410 on 15.12.1997*). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>.
- Нещадим, М. І. (2003). *Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика*: [моногр.]. Київ: ВПЦ «Київський університет». (Neschadym, M. I. (2003). *Military Education of Ukraine: History, Theory, Methodology, Practice*: [monograph]. Kyiv: Ukrainian Orthodox Church «Kyiv University».).
- Скворок, І. (2013). Підготовка офіцерів запасу в зарубіжних країнах. *Військова освіта*, 1, 207–216. (Skvorok, I. (2013). Training of Reserve Officers in Foreign Countries. *Military Education*, 1, 207–216.).
- Толок, І., & Супрунов, Ю. (2018). Особливості підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ США та окремих країн НАТО. *Військова освіта*, 37 (1), 259–271. (Tolok, I., & Suprunov, Yu. (2018). Features of Training of Military Specialists of Tactical Level in US and Individual NATO Countries. *Military Education*, 37 (1), 259–271.).
- Черних, О., Мітягін, О., & Черних, Ю. (2019). Аналіз сучасного стану системи військової освіти Республіки Польща: досвід для України. *Військова освіта*, 1 (35), 200–208. (Chernykh, O., Mitiahin, O., & Chernykh, Yu. (2019). Analysis of the Current State of the Military Education System of the Republic of Poland: Experience for Ukraine. *Military Education*, 1 (35), 200–208..
- Школа підготовки ССО Корпусу морської піхоти США. (*US Marine Corps SSO Training School*). Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8_%D0

<https://www.military.com/special-operations/marine-corps-marsoc-training.html>

- Champie, E. (1958). *A Brief History of the Marine Corps Base and Recruit Depot, Parris Island, South Carolina, 1891–1956*. Washington: Historical Branch.
- Gray, D. (2001). *New Age Military Progressives U.S. Army Officer Professionalism in the Information Age*. Carlisle: U.S. War College.
- Kennedy, G., & Neilson, K. *Military Education: Past, Present, and Future*. Westport: Praeger.
- Kochems, A., & Carafano, J. (2005). Rethinking Professional Military Education (Report). *The Heritage Foundation*. Retrieved from: <https://www.heritage.org/defense/report/rethinking-professional-military-education>.
- Krulak, V. (1984). *First to Fight: An Inside View of the U.S. Marine Corps*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Marine Corps Special Forces (MARSOC) Training. Retrieved from: <https://www.military.com/special-operations/marine-corps-marsoc-training.html>.
- Marine Raider Training Center. Retrieved from: <https://www.marsoc.marines.mil/Units/Marine-Raider-Training-Center/>.
- McCausland, J., & Martin, G. (2001). Transforming Strategic Leader Education for the 21st Century Army. *Parameters*, 31 (3). Retrieved from: <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol31/iss3/9>.
- Ricks, T. (1997). *Making the Corps*. Scribner.
- Utting, K. (2009). Professional Military Education for the 21st Century: The United Kingdom's Post-Defence Training Review Advanced Command and Staff Course. *Defence Studies*, 9 (3), 310–328. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/14702430903155126>.
- Woulfe, J. (1999). *Into the Crucible: Making Marines for the 21st Century*. Presidio Press.

РЕЗЮМЕ

Зайцев Игорь. Подготовка будущих офицеров Вооруженных Сил за границей: опыт и перспективы для украинской системы военного образования.

Развитие системы образования независимой Украины требует качественных реформ с целью подготовки высококвалифицированных специалистов. Это касается и системы военного образования, в том числе и с учетом внешней военной агрессии в отношении Украины. Важным в этом аспекте является изучение и обобщение опыта зарубежных стран, в том числе Соединенных Штатов Америки и других стран-членов НАТО, в контексте обобщения положительных идей зарубежного опыта и его имплементации в систему подготовки специалистов сектора безопасности и обороны. На основе анализа работ зарубежных и отечественных ученых-исследователей системы военного образования сделан вывод о наличии положительных идей зарубежного опыта подготовки таких специалистов и об их целесообразности внедрения в деятельность украинских высших военных учебных заведений, ведь это позволит подготовить высококвалифицированного офицера, который успешно будет выполнять боевые и служебные обязанности. Это обеспечивается путем реализации программ международного сотрудничества, обеспечения мобильности научно-педагогических работников и курсантов, имплементации в образовательный процесс отечественных высших военных учебных заведений нормативных документов НАТО касательно профессиональной подготовки будущих офицеров Вооруженных Сил, обеспечения постоянного усовершенствования учебно-педагогического потенциала образовательных учреждений и т.д. С другой

стороны, сделана оговорка о том, что необходимо сохранить собственные уникальные национальные особенности системы военного образования.

Ключевые слова: подготовка, будущие офицеры Вооруженных Сил, зарубежный опыт, система военного образования, имплементация.

SUMMARY

Zaitsev Ihor. Training of Future Officers of the Armed Forces Abroad: Experience and Prospects for the Ukrainian Military Education System.

The development of the education system of independent Ukraine requires high-quality reforms with the aim to train highly qualified specialists. This also applies to the military education system, in particular considering external military aggression against Ukraine. It is important to study and summarizing the experience of foreign countries in this aspect, especially the United States of America and other NATO's countries members, in the context of identifying positive ideas of foreign experience and its implementation in the system of training specialists in the field of security and defense. Therefore, the purpose of the article is to highlight the positive ideas of this experience based on an analysis of the experience of training future officers of the armed forces abroad with the aim to implement it into the military education system of Ukraine. Taking this into account, today the activities of higher military educational institutions should be directed to training highly qualified specialists who are able to perform official and combat tasks at a high level. The number of general scientific methods of scientific research were used to solve the research tasks, in particular, the analysis of scientific literature on the research problem, systematization and generalization of the experience of a foreign system of training specialists for the armed forces, methods of logical and comparative analysis of the experience of training these specialists in the USA and NATO's countries members, the analysis and interpretation of the obtained results. The conclusion about the presence of positive ideas of foreign experience in training such specialists and their expedience of implementing in the activities of Ukrainian higher military educational institutions, which will allow training a highly qualified officer who will successfully performs combat and official duties, based on the analysis of the works of foreign and homeland scientists-researchers of the military education system. This is ensured by the way of implementing international cooperation programs, the ensuring the mobility of scientific and research staff and cadets, the implementing regulatory documents of NATO for professional training of future officers of the armed forces in the educational process of homeland higher military educational institutions, the ensuring constant improvement of the educational and pedagogical potential of educational institutions, etc. On the other hand, a warning has been made that it was necessary to preserve our own unique national features of the military education system. In our opinion, the analysis, generalization and comparison of the content of professional training of future officers of the armed forces abroad and in Ukraine belong to prospective directions of further research.

Key words: training, future officers of the armed forces, foreign experience, military education system, implementation.